

ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

© Цогла О. О., 2016

Проаналізовано ситуацію з безпекою та умовами праці на більшості підприємств країни, розглянуто економічні втрати, спричинені недотриманням правил техніки безпеки на виробництві. Проаналізовано економічні методи управління охороною праці на промислових підприємствах у сучасних умовах. Розкрито фактори економічного впливу на роботодавця та найманих працівників щодо дотримання правил техніки безпеки на виробництві. Визначено пріоритетні напрямки соціально-економічного управління умовами та охороною праці в сучасних умовах.

Ключові слова: фактори економічного впливу, економічні втрати, безпека та умови праці, правил техніки безпеки, економічні методи управління охороною праці, виробництво, промислові підприємства.

O. Tsogla

Lviv Polytechnic National University,
Department of Civil Safety

ECONOMIC METHODS OF SAFETY MANAGEMENT ON INDUSTRIAL ENTERPRISES

© Tsogla O., 2016

The article reviews the security situation and labor conditions in most enterprises in the country, considers the economic losses caused by non-compliance with safety regulations on the workplace. The analysis of economic methods of safety management on industrial enterprises in modern conditions was conducted. The factors of economic impact on employer and employees, as far as compliance with safety regulations in the workplace is concerned, were revealed. The priority areas of socio-economic governance conditions and safety measures in the present situation were pointed out.

Accidents and diseases at workplace, inadequate working conditions, not interested in the safety workplaces employers and employees negatively affect the economic efficiency of enterprises, as well as cause a decline in profitability and profit. That is why, economic methods of safety management in the industry become important in the current market conditions.

Economic methods of safety management may be considered as a tool that allows the state, as guarantor of rights of employees, with the use of relevant laws and regulations, create such economic conditions for employers, so that it becomes profitable for them to direct funding for: the prevention of accidents and occupational diseases; creating favorable work conditions; modernization of assets that must take into account safety requirements; financial incentives for compliance with safety regulations in the workplace.

The scientists have identified two tendencies of safety management economic methods usage.

The essence of the first lies in usage of direct economic incentives that are based on direct and obvious economic benefit to person or groups of people to whom they are applied for the safety requirements compliance. Namely, different systems of incentives for workers, carried out in the enterprise; centralized system of incentives for business owners and labor groups by the state, regional authorities, Social Insurance Funds from industrial accidents, etc.

The second group of economic methods of safety management is based not on the direct and obvious benefits, but on the fundamental features of the economic laws and indirect incentives. The characteristic feature for this group is that the very economic incentives are undistinguished and are usually applied through a chain of cause-effect relationships. Thus, the legal relation of expenditure on safety measures to the gross production, stimulates the financing needs of labor at the cost of production costs (decreases taxes).

An important task of economic management conditions and labor protection in industrial enterprises is to ensure production safety and reduce injuries by decreasing the number of accidents, implementing the safe working methods, lessening the number of safety rules violations.

The current period of Ukraine's economy requires unconventional approaches to creating the most suitable for people safety working conditions, and improving of the state of labor protection on the domestic enterprises. On average almost a third part of workers are working in the harmful and dangerous working conditions, that is why not only daily, but of an anticipatory nature effective measures to normalize conditions at the state level and at the level of the individual enterprises are unavoidable.

Key words: Economic factors influence economic losses, safety and working conditions, safety, economic methods of safety management, production industry.

Постановка проблеми

Покращення умов праці може мати не лише соціальний, а й економічний ефект, адже результати продуктивних заходів з охорони праці ведуть до зростання фонду робочого часу, підвищення ефективності використання обладнання, скорочення плинності кадрів, зменшення витрат на пільги та компенсації за несприятливі умови праці тощо. Саме тому доцільно використовувати різноманітні методи управління охороною праці на промислових підприємствах, серед яких істотне місце займають економічні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми безпечних умов праці та зокрема різноманітні аспекти удосконалення охорони праці як фактора підвищення ефективності промислового виробництва досліджували у своїх працях такі українські вчені, як О. І. Амоша, Г. Г. Гогіташвілі, В. С. Джигирей, В. Ц. Жидецький, А. М. Кутиркін, Л. П. Керб, Л. М. Логачова, Н. Д. Лук'янченко, О. В. Мартякова, І. М. Миценко, О. Ф. Новикова, В. Г. Шульга та інші. Однак, незважаючи на значну кількість наукових робіт, недостатньо дослідженим та обґрунтованим залишається питання економічного управління охороною праці на промислових підприємствах.

Постановка цілей

Проаналізувати економічні методи управління охороною праці на промислових підприємствах у сучасних умовах. Визначити фактори економічного впливу на роботодавця та найманих працівників щодо дотримання правил техніки безпеки на виробництві.

Виклад основного матеріалу

За умови економічної, екологічної та демографічної кризи в Україні, подій на Сході України склалася надзвичайна ситуація з безпекою та умовами праці на більшості підприємств країни. Сприяють такому негативному стану охорони праці такі фактори: відсутність економічних методів стимулювання роботодавців щодо запобігання нещасним випадкам на виробництві; недостатне

фінансування профілактичних заходів і засобів з охорони праці з державного та місцевих бюджетів, Фондів соціального страхування та роботодавців.

За останні роки кількість працюючих в умовах, що не відповідають установленим нормам з охорони праці, зросла з 15 до 30 відсотків від загальної чисельності працівників і становить майже 3 млн людей. У середньому в шкідливих та небезпечних умовах праці на сьогоднішній день працює майже кожен третій робітник. Майже 17 тис. громадян щороку стають інвалідами праці, понад 300 тис. осіб одержують компенсацію внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання. З них близько 50 тис. осіб отримують компенсацію у зв'язку з втратою годувальника. Протягом 2011 – 2015 років в Україні на виробництві щорічно реєструється в середньому до 13 тис. нещасних випадків, із них майже 10 % – зі смертельним наслідком.

Крім людських втрат, зазнає великих збитків і економіка країни. За останні десять років Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України виплатив страхових виплат потерпілим на виробництві (членам їх сімей), реабілітацію та лікування потерпілих, оплату пільг і компенсацій працівникам за роботу у важких та шкідливих умовах праці понад 20 млрд. гривень.

За модульною оцінкою Міжнародної організації праці, в розвинених країнах світу внаслідок нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, ліквідації наслідків промислових аварій щорічно в середньому втрачається близько 4 % відсотки ВВП. Український ВВП становить близько 1,5 трильйона гривень, відтак відповідно до методик та розрахунків МОП та країн ЄС кожного року Україна втрачає принаймні 60 мільярдів гривень від негативних наслідків небезпечного виробничого середовища та поганих умов праці [3].

Нещасні випадки та професійні захворювання на виробництві, невідповідні умови праці, не зацікавлення роботодавців та найманих працівників у безпечних робочих місцях негативно впливають на економічну ефективність функціонування підприємства, оскільки зумовлюють зниження рентабельності та прибутку. Саме тому в сучасних ринкових умовах важливого значення набувають економічні методи управління охороною праці на промислових підприємствах.

Адже економічні методи управління охороною праці – це знаряддя, за допомогою якого держава як поручитель прав найманих працівників та з використанням відповідних законів та приписів створює такі умови господарювання для роботодавців, що їм стає вигідно скеровувати фінансування на:

- запобігання травматизму та професійним захворюванням;
- створення сприятливих умов праці;
- модернізацію виробничих фондів, які обов'язково б ураховували вимоги безпеки праці;
- матеріальне заохочення за дотримання правил безпеки на робочому місці.

Проте сьогодні роботодавці не зацікавлені витратити кошти на забезпечення безпечних умов та охорону праці, оскільки низька вартість робочої сили зумовлює значно менші затрати на виплату штрафів, відшкодувань страхових внесків та компенсацій. Та й робітники не дотримуються правил безпеки, оскільки матеріальні заохочення за досягнення в сфері охорони праці здійснюються епізодично, мають разовий характер, та й умови заохочення виписані нечітко, що дає змогу їх не застосовувати або встановлювати мінімальні розміри грошових виплат.

Отже, економічні методи управління охороною праці за ознакою суб'єкта, яким управляють, поділяються на методи зовнішнього та внутрішнього спрямування. Економічні методи управління охороною праці зовнішнього спрямування – це заохочення роботодавця та підприємства загалом державою або суспільством, а внутрішнього спрямування – це заохочення окремих працівників і структурних підрозділів роботодавцем. Інструменти економічного впливу держави на роботодавця – кредитна, податкова, інвестиційна, страхова політика, прямі субсидії для поліпшення стану умов і охорони праці та політика штрафних санкцій. Інструменти економічного впливу роботодавця на працівників – матеріальне та будь-які інші заохочення за дотримання правил безпеки на робочому місці.

Науковці виділяють дві площини застосування економічних методів управління охороною праці [1].

Сутність першої у використанні безпосередніх економічних стимулів, які ґрунтуються на прямій та очевидній економічній вигоді особи чи групи осіб, до яких їх застосовують за виконання вимог охорони праці. А саме: різні системи стимулювання працівників підприємства; централізовані системи стимулювання власників підприємств і трудових колективів державою, регіональними органами управління охороною праці, Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві тощо.

Друга група економічних методів управління охороною праці – це методи, які ґрунтуються не на прямій та неочевидній вигоді, а на глибинних особливостях економічних законів і на опосередкованих стимулах. Для цієї групи властивим є те, що сам економічний стимул непомітний і виявляється зазвичай через певний ланцюжок причинно-наслідкових зв'язків. Так, законодавче віднесення витрат на заходи з охорони праці до валових витрат виробництва стимулює фінансування потреб охорони праці за рахунок собівартості продукції (зменшує базу оподаткування).

Для реалізації економічних методів управління охороною праці на промисловому підприємстві необхідно [2]:

- створення сприятливих умов для кредитування заходів і засобів з охорони праці;
- надання податкових пільг;
- запровадження умов для інвестування оновлення та модернізації виробничих фондів з врахуванням вимоги безпеки праці та виробничого середовища;
- забезпечення функціонування системи обов'язкового соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань на основі прямого зв'язку між рівнями травматизму, профзахворюваності, стану умов і безпеки праці та страховими внесками підприємств;
- введення нормативно-правових вимог, які регламентують застосування штрафних санкцій за порушення роботодавцем вимог безпеки, гігієни праці та виробничого середовища;
- забезпечення державного фінансування наглядової, консультаційної, дозвільної та основних напрямків науково-дослідної роботи з питань охорони праці;
- фінансування окремих заходів з охорони праці на найнебезпечніших виробництвах.

Отже, дослідження теоретичних концепцій економічних методів управління та аналіз стану умов праці на підприємствах дають змогу зробити висновок про те, що пріоритетними напрямками економічного управління охороною праці сьогодні є:

- обов'язкова фінансова відповідальності власників підприємств за шкоду, заподіяну здоров'ю працівників несприятливими умовами праці;
- управління витратами на заходи з охорони праці, що дасть змогу вирішити питання їх фінансування;
- посилення матеріальної зацікавленості працівників у безпечних умовах праці;
- забезпечення системи соціальних пільг і гарантій.

Важливим завданням економічних методів управління умовами та станом охорони праці на промисловому підприємстві є забезпечення безпеки виробництва та зниження рівня травматизму зменшенням кількості нещасних випадків, впровадженням безпечних методів праці, скороченням чисельності порушень правил безпеки.

Слід зауважити, що економічні методи управління умовами та охороною праці на промисловому підприємстві – це, з одного боку, застосування матеріальних стимулів за поліпшення умов та підвищення безпеки праці, а з іншого – впровадження економічних санкцій за порушення цих умов.

Висновки

Нинішній період розвитку економіки України вимагає нешаблонних підходів до створення безпечних умов праці, щонайбільше придатних для людини, та покращання стану охорони праці на вітчизняних підприємствах. У середньому в шкідливих та небезпечних умовах сьогодні працює

майже кожен третій робітник, саме тому неминучі результативні заходи не тільки повсякденного, але й випереджального характеру щодо нормалізації умов праці, як на рівні держави, так і на рівні окремого підприємства.

Перспективи подальших досліджень

Отже, важливого значення набуває вдосконалення економічних методів управління умовами й охороною праці, що безпосередньо пов'язано з раціональним використанням трудових ресурсів, дотриманням правил безпеки на робочому місці, мотивацією працівника, зростанням продуктивності.

1. Грибан В. Г., Негодченко О. В. Охорона праці: навч. посіб. – 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 280 с. 2. Ткачук К. Н. Державне управління охороною праці: монографія / К. Н. Ткачук, Д. В. Зеркалов, К. К. Ткачук, Л. О. Мітюк, Ю. О. Полукаров. – К.: Основа, 2013. – 348 с. 3. Федерація професійних спілок України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fpsu.org.ua/>